

Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu

TÜRKİYE
GENEL SEÇİMLERİ
22 Temmuz 2007

AGİT/DKİHB İHTİYAÇ DEĞERLENDİRME HEYETİ
RAPORU

29 Mayıs-1 Haziran 2007

Varşova
12 Haziran 2007

İÇİNDEKİLER

I.	GİRİŞ.....	1
II.	İDARİ ÖZET	1
III.	ARKA PLAN.....	2
IV.	BULGULAR.....	4
A.	HUKUKİ ÇERÇEVE.....	4
B.	SEÇİM SİSTEMİ	4
C.	SEÇİM İDARESİ	5
D.	SEÇMEN KAYDI.....	6
E.	ADAY VE PARTİ KAYDI	7
F.	KAMPANYA ORTAMI	7
G.	MEDYA.....	8
V.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	9
EK:	GÖRÜŞME LİSTESİ.....	10

TÜRKİYE

MECLİS SEÇİMLERİ 22 Haziran 2007

AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyeti Raporu

I. GİRİŞ

AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (DKİHB), 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılacak olan erken genel seçimleri gözlemlemek üzere bir davet beklentisiyle, 29 Mayıs ile 1 Haziran 2007 tarihleri arasında kapsayan Türkiye'ye yönelik bir İhtiyaç Değerlendirme görevini (NAM) üstlenmiştir. AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyeti AGİT/DKİHB Seçim Departmanı başkanı Sayın Gerald Mitchell ve Başkan Vekili Sayın Konrad Olszewski ile Seçim Uzmanı Sayın Julian Peel Yates'den oluşmaktaydı.

AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin amacı seçim öncesi ortamı ve seçim hazırlıklarının değerlendirmek ve seçimlerle ilgili yürütülecek olası bir AGİT/DKİHB seçim gözlem faaliyetine ilişkin önerilerde bulunmaktı.

AGİT/DKİHB, AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin kısa bir sürede organize edilmesindeki yardım ve katkıları için Türkiye Dışişleri Bakanlığına teşekkür eder. AGİT/DKİHB, ayrıca İçişleri Bakanlığı'na ve AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin görüşmelerine zaman ayıran siyasi parti temsilcilerine, sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya da müteşekkirdir.

II. İDARİ ÖZET

Türkiye'deki erken genel seçimleri 22 Temmuz 2007'e alınmıştır. Meclisin yeni bir Cumhurbaşkanı seçmemesi halinde seçimlerin öne alınmasını gerektiren anayasa hükümlerine uygun olarak, hükümette bulunan partinin emriyle erken seçim yapılmasına karar verilmiştir. 1 Mayıs'ta Anayasa Mahkemesi, üçte iki çoğunluğun sağlanmadığı gerekçesiyle 27 Nisan'da cumhurbaşkanlığı için yapılan meclis oylamasının geçersiz olduğuna karar vermiştir.

Başbakanın, Cumhurbaşkanı'nın doğrudan seçimini sağlamak üzere kısa zamanda bir anayasa değişiklik paketi sunma girişimleri mevcut Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir. Mevcut siyasi durumun temelinde, laikliğin koruyucusu olarak ordunun kendi görevine ilişkin yaptığı uyarıyla Türkiye'deki laik ve İslamcı akımlar arasındaki gerilim yatmaktadır.

Görünüşe göre genel seçim sürecine baştan sona kamuoyunun güveni yüksektir. AGİT/DKİHB'in 2002 yılında yaptığı bir önceki değerlendirmede seçim mevzuatının siyasi müzakereler konusundaki katı hukuki kısıtlamalarına ilişkin kuşklar dile getirilse de, uluslararası standartlara uygun demokratik seçimler yapılabilmesi için bir çerçeve hazırlandığı gözlemlenmiştir.

Mevcut seçim sisteminde, bir partinin mecliste temsil edilebilme hakkını elde edebilmesi için oyların %10'u gibi oldukça yüksek bir barajı aşması gerekmektedir. Bu durum oy kaymalarına neden olmaktadır ve AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyeti'ne de bu durumun Kürt asıllı Türk vatandaşlara yönelik haksız bir uygulama olmasıyla ilgili endişeler dile getirilmiştir.

Seçimlerin idaresiyle yükümlü ve kıdemli yargıçlardan oluşan üst düzey bir kurum olan Yüksek Seçim Kurulu ülke geneline yayılan bir güven ve saygı ortamının sağlanmasını hükmetmektedir. Hem siyasi partilerin hem de bağımsız adayların yer aldığı tek bir oy pusulası hazırlanması için gereken değişiklikler yapılmıştır.

Mükerrer seçmen kaydı ve diğer kanunsuzlukları azaltması beklenen elektronik seçmen kaydı ülke çapında yaygınlaştırılmıştır. Seçim çağrısındaki zaman darlığı, halkın seçmen listelerini incelemesi için gereken zamanı da kaçınılmaz olarak kısıtlamıştır.

Seçime, gerçekten de mevcut fikir çeşitliliğini temsil edebilecek on yedi partinin katılması beklenmektedir. Bununla birlikte hukuki çerçeve, hem adayları hem de siyasi partileri bağlayan az çok kısıtlayıcı hükümler içermekte ve bağımsız aday kayıtları konusunda sıkıntılar yaşanması da olası görünmektedir. AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetine, iktidarın parti liderlerinin ellerinde yoğunlaşması ve parti içi güçlü demokratik ortamın eksikliği konusundaki endişeler iletilmiştir.

Türkiye'de dinamik ama sıkı kontrol altında bir basın yayın ortamı bulunmaktadır. Basın yayın kanunlarının kapsamlı çerçevesi muhabirler, yayıncılar ve düzenleyiciler için benzer karmaşık sıkıntılar içermektedir ve ifade özgürlüğünü kısıtlayıcı niteliktedir. Devlet yayın organı olan TRT, Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından yapılan sıkı yayın denetimleri kapsamında 2002 yılında yapılan değişikliklerle çıkarılmıştır; bu denetimler artık yalnızca özel kanalları kapsamaktadır.

Uluslararası ya da partili olmayan ulusal gözlemciler konusunda herhangi bir özel hüküm bulunmamakla birlikte uygulamada sadece bu ikinci gözlemcilerin oy kullanma merkezlerine serbestçe girişine izin verilmektedir. Yüksek Seçim Kurulu, AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin uluslararası gözlemciler açısından herhangi bir erişim sıkıntısı yaşamayacaklarına dair teminat vermiştir.

AGİT/DKİHB seçim sürecine eşlik eden kamuoyu güvenini de dikkate alarak, mevcut karmaşık siyasi ortamı ve en temel anayasal öneme haiz konulardan kaynaklanan çıkmazları göz önünde bulundurmaya kaydıyla Türkiye'de bir İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin konuşlandırılmasını ve ekibin çalışmalarına medya gözlem unsurunun da dahil edilmesini önermektedir. Bu, ayrıca katılımcı devletlerdeki gelecek seçimler için sürdürdüğü faaliyetleriyle de uyumludur.

III. ARKA PLAN

Mayıs 2007 başlarında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), erken seçimlerin 22 Temmuz 2007 tarihinde yapılması konusunu oylamaya sunmuştur. Bu karar Ahmet Necdet Sezer'in yedi yıl süren tek dönemlik cumhurbaşkanlığının sona erdiği 16 Mayıs 2007 tarihinden önce, yerine yeni bir Cumhurbaşkanı seçilmesi konusunda TBMM'nin başarısızlığıyla sonuçlanan siyasi krizin ve kördüğümün ardından ortaya çıkmıştır. Krizin

temelinde Türkiye'deki laik ve islamcı akımlar arasındaki gerginlik yatmaktadır. Meclisin yeni bir Cumhurbaşkanı seçememesi halinde seçimlerin öne alınmasını gerektiren anayasa hükümlerine uygun olarak, hükümette bulunan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) önergesiyle erken seçim çağrısı yapılmıştır. Normal programa göre seçimlerin 4 Kasım 2007 tarihinde yapılması gerekmektedir.

TBMM tarafından Cumhurbaşkanlığı için ilk oylama 27 Nisan'da gerçekleştirilmiştir. Bu oylama ana muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisi'nin, önceden herhangi bir tartışma ve görüşme yapılmaksızın cumhurbaşkanlığı için yasal sürenin dolmasına çok az bir süre kala sürpriz bir şekilde AKP'den cumhurbaşkanı adayı olarak mevcut Dışişleri Bakanı Sayın Abdullah Gül'ün gösterildiği gerekçesiyle muhaliflerce boykot edilmiştir. Hemen ardından, ordu, aynı gün yaptığı laikliğin koruyucusu olarak kendi görevini hatırlatan uyarısı ve İstanbul ve diğer büyük şehirlerde laiklik taraftarlarının islamcılığın artma tehlikesi olarak algıladıkları tüm bu gelişmelere karşı yaptıkları gösterilerle siyasi gerilim gözle görülür bir şekilde derhal yükselmiştir. Muhalefet, seçimleri boykot ettiği için, TBMM'de gerekli üçte ikilik (367/550) oy çoğunluğu sağlanamadığından, CHP'nin başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi'nin 1 Mayıs'ta verdiği kararla ilk tur oylamanın geçersiz olduğuna hükmedilmiştir.

Abdullah Gül adaylıktan çekilmiş ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan derhal, diğer konular arasında cumhurbaşkanının doğrudan halk oylamasıyla seçilmesi ve Milletvekili seçim süresinin beş yıldan dört yıla indirilmesi gibi konuların da bulunduğu bir anayasa değişiklik paketini meclise sunmuştur. Muhalefet ve birçok laiklik taraftarı, karmaşık anayasal dengeleri etkileyerek çok uzun vadeli sonuçları olabilecek böylesi bir teklif için yeterince hazırlık ve fikir alışverişi yapılmadığı konusunda şikayetlerini dile getirmişlerdir.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer bunu takiben yetkilerini kullanarak alınan bu tedbirleri veto etmişse de paket 31 Mayıs tarihinde Meclis tarafından tekrar onaylanmıştır. Cumhurbaşkanı'nın paketi bir kez daha veto etme hakkı yoktur; ancak referandum çağrısında bulunabilir ya da paketi Anayasa Mahkemesine havale edebilir.

22 Temmuz seçim tarihinin belirlenmesi sürecinde, TBMM Anayasa Komisyonu mümkün olan en erken seçim tarihinin belirlenmesinde rehberlik etmesi için Yüksek Seçim Kurulu'na (YSK) başvurmuş, YSK da 4 Mayıs'tan başlayarak asgari 80 günlük bir kampanya süresinin göz önünde bulundurulmasını tavsiye etmiştir. Böylece, aslında oldukça kutuplaşmış bir atmosferde seçim kampanyaları başlamıştır.

2002 yılında yapılan bir önceki genel seçimlerde de AGİT/DKİHB tarafından Türkiye'de bir Seçim Değerlendirme Heyeti görevlendirilmiştir.¹ Heyet, Türkiye demokrasisinin canlı yapısı, seçmenlerin hükümet değişikliklerini oluşturabilme kapasiteleri ve seçim sürecinin dürüstçe işlediğine dair yüksek kamuoyu güveni gibi konuları gözlemlenmiştir. Heyet, diğer konular arasında konuşma özgürlüğü ve siyasi tartışmalar konusundaki kısıtlamalar, sıkı medya denetimi, olağanın üstündeki %10'luk seçim barajının sebep olduğu oy kaymaları ve oy pusulalarındaki partili ve bağımsız adaylar arasındaki eşitsizlikler gibi konuların öne çıktığı belirtilmiştir.

---

¹ Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Parlamento seçimlerine dair 3 Kasım 2002 tarihli AGİT/ODIHR Değerlendirme Raporu. www.osce.org/odihr-elections adresinden ulaşılabilir.

IV. BULGULAR

A. HUKUKİ ÇERÇEVE

Genel seçimlerin hukuki çerçevesi kapsamında Anayasa, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, düzeltilmiş haliyle 1983 tarihli Milletvekili Seçim Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve ceza kanununun birçok hükmünün yanında ifade özgürlüğü, mecliste temsil edilebilme ve diğer vatandaşlık ve siyasal haklarla ilgili yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Yürürlükte olan meclis, bu mevzuatta önemli değişiklikler yapmıştır. Aralık 2002 tarihli AGİT/DKİHB Değerlendirme Raporunda seçim kanunlarının bir bütün olarak, seçimlerin uluslararası standartlara uygun demokratik bir biçimde yürütülmesi için gereken çerçeveyi sağladığı ifade edilmiştir.

Uluslararası ya da partili olmayan ulusal gözlemciler konusunda herhangi bir özel hüküm bulunmamakla birlikte uygulamada sadece partili olmayan ulusal gözlemcilerin seçim merkezlerine serbestçe girişine izin verilmektedir. YSK uluslararası gözlemciler açısından, AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin herhangi bir erişim sıkıntısı yaşamayacaklarına dair teminat vermiş, herhangi bir resmi yetkilendirme belgesi çıkarmayı teklif etmemiştir.

B. SEÇİM SİSTEMİ

Türkiye'nin 81 ilden oluşan tüm bölgelerinden beş yıllık bir dönem için seçilen 550 vekilin yer aldığı TBMM, tek meclisli bir parlamentodur. Mecliste her ilden en az bir vekil bulunmaktadır. Kalan milletvekili sayısı nüfuslarına göre illere dağıtılmaktadır. 1 ila 18 vekile sahip olan iller tek bir seçim bölgesi oluştururken, 19 ila 35 vekile sahip olan iller iki, 35'ten fazla vekili olanlarsa üç seçim bölgesi oluşturmaktadırlar². 35'in üzerinde vekili olan İstanbul ise üç seçim bölgesine bölünmüştür.

TBMM'ne seçim işlemi, nisbi temsil sistemi aracılığıyla yapılmakta olup vekilleri bölüştürmek için d'Hondt yöntemi kullanılmaktadır. Aday olabilmek ve seçilmek için siyasi partilerin hem ülke genelinde gerekli olan barajı geçebilmeleri hem de seçimde aldıkları toplam oylarla belirli bir yüzdenin üstüne çıkmaları gerekmektedir. Kayıt yaptırmış olmaları, illerin yarısından fazlası için tam bir aday listesi çıkarmaları ve ülke çapındaki oyların en az %10'unu almış olmaları şartı vardır. Adaylar konusunda birleşik parti listesi çıkarılmasına izin verilmemektedir³.

Bağımsızların adaylığı ve mecliste koltuk sahibi olmaları da ancak d'Hondt yöntemine uygun koltuk dağılımına bağlı olarak aday oldukları bölgede gerekli oy yüzdesine ulaşabilmeleri halinde mümkündür. Seçimden sonra bağımsız adayların bir siyasi partiye girmelerine ya da yeni bir siyasi parti oluşturmalarına ilişkin herhangi bir yasak bulunmamaktadır.

Uluslararası karşılaştırmada %10'luk barajın son derece yüksek olduğu görülmüştür. 30 Ocak 2007'de iki Türk başvuru sahibi, Mehmet Yumak ve Resul Sadak'ın şikayetleri üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu barajın serbest seçim hakkının ihlaline yol açmadığı kararını almış, ancak Avrupa Konseyi'ne üye olan devletlerin tümünden yüksek

---

² Düzeltilmiş haliyle 2389 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu (10 Haziran 1983) 3-4 Maddeleri,

³ Yukarıdaki Kanununun 16. Maddesi.

bir baraj olduğuna dikkat çekerek bu barajın aşağı çekilmesine yönelik açık müzakereler yapılmasını önermiştir. AGİT/DKİHB 2002 yılında bu barajın oy kaymalarına yol açtığını ve sözkonusu seçimlerdeki oylardan %45'inin TBMM'de temsil hakkını elde edemediklerinden aslında etkisiz kaldıklarını ifade etmiştir.

Oy kullanmak kanunen zorunlu bir yükümlülük olup oy kullanılmaması halinde vatandaşlar için 5 Yeni Türk Lirası para cezası bulunmaktadır. AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetine ilgili kimselerce kanundaki bu hükmün sembolik bir anlam taşıdığı, ayrıca düşük gelirli kişileri koruyan idari önlemlerin bu cezaların uygulanmasını engellediği bildirilmiştir.

C. SEÇİM İDARESİ

Türkiye'deki seçim idaresi dört katmanlı bir yapıdan oluşmaktadır. En üst katmanda, yargı yetkisine sahip temel idari kurumlardan biri olan (yukarıda adı geçen) YSK olup yedi asil dört yedek üyeden oluşmaktadır. Üyelerin tamamı kıdemli yargıçlar olup altısı Yargıtay Genel Kurulu tarafından, geri kalan beşi ise Danıştay Genel Kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçilmektedir⁴. Başkan ve Başkan yardımcısı YSK üyelerince seçilmekte olup YSK üyeleri altı yıllık bir dönem boyunca görev yapmaktadırlar. YSK, seçimlerle ilgili tüm işlemlerin adil ve kanunlara uygun bir şekilde yürütülmesi, seçime dair yönetmeliklerin ve talimatların çıkarılması, soruşturmaların yürütülmesi, seçimlere dair her türlü yolsuzluk, şikayet ve itirazla ilgili olarak nihai kararın verilmesi ve seçim sonuçlarının doğrulanmasıyla yükümlüdür. Bununla birlikte YSK'nın seçim kampanyası finansmanını düzenleme konusunda hiçbir rolü bulunmamaktadır. AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin yaptığı görüşmelerden, kamuoyunda YSK'ya karşı yüksek düzeyde bir güven duyulduğu ve YSK'nın yargısal yapısına saygı gösterildiği anlaşılmıştır.

İkinci katmanı oluşturan Bölge Seçim Kurulları o bölgedeki en kıdemli üç yargıçtan meydana gelmektedir. Yargıçlar iki yıl boyunca hizmet ederler. Siyasi partiler de bu kurullara temsilci gönderebilmekle birlikte gönderdikleri temsilcilerin oy hakkı bulunmamaktadır.

Üçüncü katmanda bir başkan, altı asil ve altı yedek üyeden oluşan İl Seçim Kurulu Başkanlıkları bulunmaktadır. Başkan, devlet memurları arasından iki kişi görevlendirir. Son seçimde en fazla oyu almış olan dört siyasi partiden her biri, seçimlere katılıyor olmak kaydıyla bir asil ve bir yedek üye belirleyebilir. Bu partilerin aday belirleyememeleri durumunda seçime katılacak olan diğer siyasi partiler aralarında kura çekerek, diğer üyeleri kimin belirleyeceğine karar verebilirler. İl Seçim Kurulu Başkanı o il sınırları içindeki en kıdemli yargıçtır.

En alt katmanda, İl Seçim Kurulu Başkanlığınca belirlenecek olan Seçim Sandık Kurulları bulunmaktadır. Seçim Sandık Kurulları bir başkanla altı asil, altı da yedek üyeden oluşmaktadır. Son meclis seçiminde en fazla oyu almış olan beş siyasi partiden her biri, Seçim Sandık kurulunda görevlendirilmek üzere bir asil ve bir yedek üye belirleyebilir. Kalan görevliler belediye meclisi üyeleri tarafından kurayla belirlenirler. Ülke genelinde her biri en fazla 300 seçmenden sorumlu 170.000'den fazla Seçim Sandık kurulu bulunmaktadır. Her bir sandık kuruluna düşen seçmen sayısının az olması sayım işlemini hızlandırdığı gibi sandık başındaki yığılmaları da aza indirmektedir.

⁴ 1982'de onaylanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 79. maddesi

Seçim idaresinin katmanlarından her birinde alınan kararlar bir üst katman tarafından sorgulanabilir. Kendi kararlarıyla ilgili şikayetler de dahil tüm bu katmanlardaki başvurularda nihai söz YSK'nındır. Anayasa ve Seçim kanunlarına göre YSK'nın kararları kesindir ve herhangi bir konuda başka bir merciye ya da mahkemeye başvurulması söz konusu değildir.

AGİT/DKİHB 2002 yılı raporunda yetkililere bağımsız adayların adlarını da siyasi partilerinkiyle aynı oy pusulası üzerine koymalarını gerekliliğini önermiştir (O zamana dek bağımsız adaylar için ayrı ve daha küçük oy pusulaları kullanılıyordu, bu da hem karışıklığa neden olmakta hem de pusulanın gizliliği konusunda risk oluşturmaktaydı). Tek bir oy pusulası hazırlanması için kanunda değişiklik yapılmış, yaklaşan seçimlerde bu yeni hükmün uygulanmasını sağlamak için de TBMM Mayıs 2007'de bir anayasa değişikliğini 468 kabul oyuyla meclisten geçirmiştir⁵. Gene geçen sene meclisten geçen ve milletvekili olma yaşını 30'dan 25'e indiren bir hüküm, benzer anayasa değişikliği yapılmadığından ve seçimlere kadar geçmesi gereken bir yıllık süre henüz dolmadığından bu seçimlerde uygulanmayacaktır.

AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin yaptığı görüşmelerde, siyasi partilerle bağımsız adaylar için tek bir oy pusulasının kullanılması konusundaki endişeler de dile getirilmiştir. Birleşik oy pusulasının karışık ve uzun oluşunun bağımsız adayların şansını düşüreceği ve bu durumun özellikle de Kürt asıllı Türk vatandaşlarıyla eğitim seviyesi düşük olan vatandaşların aleyhine olacağı öngörülmektedir. Bağımsız adaylık, siyasi partilerin yurt genelindeki %10 barajını aşmaları kuralını yumuşatabilecek bir araç olarak görülmektedir.

D. SEÇMEN KAYDI

2002 yılında yaklaşık 26 milyon seçmenin bulunduğu 35 bölgenin seçmen kaydı elektronik olarak yapılmıştır. Doğumda, İçişleri Bakanlığının yetkisiyle seçmene verilmiş olan bir vatandaşlık numarasına dayanan elektronik seçmen kaydı programı, öncelikle mükerrer kayıtları aza indirmeye hedefiyle yaklaşık 17 milyon seçmenin bulunduğu diğer 46 seçim bölgesinde de yaygınlaştırılmıştır.

AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetine YSK tarafından, seçmenlerin kendi bilgilerine YSK İnternet sayfasını kullanarak ulaşabildikleri bildirilmiştir. YSK yaklaşan erken seçimler öncesindeki kısa zaman diliminde asıl sıkıntının seçmen listeleri konusunda yaşandığını ifade etmiştir. Normalde seçimlerden önce seçmen listelerinin asılı kalması için üç aylık bir süre bırakılırken, bu seçimde, seçimlerin ilanından on üç gün sonra asılan seçmen listelerine, son halleri verilmeden önceki doğrulama ve düzeltmelerin yapılabilmesi için çok kısıtlı bir süre kalmıştır. Listeler ilk olarak Kasım 2006'da yayınlamıştır.

Seçim kanunlarında seçmen listelerinin doğruluğunu ve genel geçerliğini sağlamak için şeffaflık hükümleri bulunmaktadır. Diğer kontrol mekanizmaları her eve periyodik olarak gönderilen sorgu formlarıyla yapılan nüfus sayımlarıyla sağlanmaktadır. Siyasi partilerin

⁵ Anayasanın 67. maddesine göre seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz. Bu hüküm seçimlerden kısa süre önce hem geç hem de potansiyel olarak ihtilafli değişikliklerin yapılmasını önlemek için düzenlenmiştir. Son değişiklik yapılmasaydı bu hüküm oy pusulasıyla ilgili yapılan değişikliğin bu seçimlerde uygulanmasını engelleyebilirdi.

listelere erişim ve doğruluklarını kontrol etme hakları vardır. Seçmenler itiraz ya da şikayet beyanında bulunabilirler.

E. ADAY VE PARTİ KAYDI

YSK, AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetine 21 siyasi partinin seçime katılmak için gereken niteliklere sahip olduğunu, bunlardan dördünün seçime katılmama kararı aldığı bildirmiştir. Katılacak olan 17 partiden Anavatan (ANAP) ve Doğru Yol (DYP) birleşeceklerini ilan etmiş olup başka birleşmelerin olması da muhtemeldir. %10 barajı yüzünden 2002 seçimlerinde sadece iki parti (AKP ve CHP) mecliste temsil edilme hakkını elde etmiş, 2007'ye gelindiğinde o güne kadar yapılan ara seçimler, düzenlemeler ve bazı milletvekillerinin parti değiştirmeleri sonucu mecliste temsil edilen parti ya da parti gruplaşmalarının sayısı altıya çıkmıştır.

Mevzuatın bütünü hem partileri hem de adayları kısıtlayıcı hükümler içermektedir. Anayasanın 76. maddesinde milletvekili seçilebilme hakkına getirilen kısıtlamalar, Milletvekili Seçimi Kanununun 11. maddesinde de işlenmiştir. Geçmişte adayların önüne engel çıkarmak üzere kanunun bu ve diğer hükümleri yaygın olarak kullanılmıştır. Anayasa Mahkemesi, savcılığın başvurusuyla siyasi partileri feshetme gücünü elinde tutmaktadır. Herhangi bir adayın yeterliliğini tayin etme ve bunu bir hükme bağlama yükümlülüğü YSK'nındır. Bu gibi hukuki kararlarda ve idari bir karardan dönüş konularında temyize gidilme ihtimalinin olmayışı AGİT'in taahhütlerine uymamaktadır⁶. AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin görüşmelerinde, siyasi partilerin kendi içlerindeki etkin demokrasi eksikliğinden ve parti liderlerinin, çoğu zaman adayların neredeyse tamamının seçimini özel olarak kontrol ettikleri iktidar gücünü ellerinde tutmalarından duyulan endişe dile getirilmiştir. Aday seçimi ve isimlerin bildirilmesi için son gün 4 Haziran olup düzeltmeler 8 Haziran'a kadar yapılabilir. Hukuki çerçeve ve önceki uygulamalardan yola çıkılarak, bireysel aday kaydıyla ilgili sıkıntıların yaşanması beklenebilir.

F. KAMPANYA ORTAMI

Resmi kampanya dönemi 4 Mayıs'ta başlamıştır. İktidar partisi, kampanya döneminin daha erken başlamasını istemiş olsa da yukarıda da belirtildiği gibi YSK, kampanya dönemi olarak en az 80 günlük bir sürenin ayrılmasını uygun görmüştür. AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin görüştüğü birçok ilgili, ülkenin içinde bulunduğu siyasi çıkmazda seçimlerin ne kadar önemli olduğunun ve hem sert hem de bölünmelere açık bir rekabet ortamı ve seçim gününde yüksek bir katılım beklendiklerinin altını çizmişlerdir. AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetine, seçimlerin zamanlamasının hem tatil dönemine hem de yaz sıcaklarına rastlayan yaz ortasına düşmesiyle ilgili kaygılar da ifade edilmiştir. Muhalefet partileri, Temmuz sonlarında yazlıklara ya da yaylalara giden çoğu köy insanının muhtemel yokluğuna ve ikamet ettikleri bölgelerden uzakta olacak olan sezonluk işçilerin, özellikle de sahil kesiminde turizmle ilgili çalışanların karşı karşıya kalacakları sıkıntılara dikkat çekmişlerdir. Seçim Kanunu'nda postayla oy pusulası gönderme konusunda hiçbir hüküm bulunmamaktadır.

Kanun, seçimlerle ilgili olarak Türkçe'den başka herhangi bir dilin kullanılmasını yasaklamaktadır⁷. İnsan Hakları Grupları böylesi bir hükmün azınlıkları, özellikle de

⁶ Viyana (1989) Belgesi paragraf 13.9; Moskova Belgesi, 18.2,18.3 ve 18.4 paragraflar; Kopenhag Belgesi 5.10 ve 5.11. paragraflar.

⁷ Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 58. Maddesi.

ağırlıklı olarak ülkenin güneydoğusunda yaşayan Kürtleri temsil edecek olanları ya da temsil etme yolları arayanları etkili bir seçim kampanyası yürütmekten alıkoyacağı konusundaki kaygılarını dile getirmişlerdir.

Tüm yetkililer AGİT/DKİHB'nin seçimler sırasında orada bulunma olasılığını hoş karşılamışlardır.

G. MEDYA

Türkiye'de dinamik ama sıkı denetim altında, yasal çerçeveye ifade özgürlüğü kısıtlanmış bir basın yayın ortamı bulunmaktadır. Ülke çapında hali hazırda yayın yapan 23 ulusal, 16 bölgesel ve 212 yerel televizyon kuruluşunun yanında 1084 radyo yayıncısı bulunmaktadır.

Seçimlerin basın yayın organlarında ne kadar yer alacağına dair hukuki çerçeve Seçim Kanunlarına, özel olarak da Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanuna ('Basın Kanununa')⁸ tabidir. Basın Kanunu seçim dönemlerinde yayınların YSK tarafından düzenlendiğini belirtmekte⁹, seçim dönemlerinde yayınları YSK'nın¹⁰ aldığı kararlara bağlı kalarak gözlemlemek üzere Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)'nu görevlendirmektedir. RTÜK ilgili raporlarını ulus genelinde yaptırım gücü bulunan YSK'ya iletmektedir. Bölgesel yayınlar konusunda yaptırım gücü YSK tarafından Bölge Seçim Kurullarına devredilmektedir.

Kanun, yayınların taraflı ya da çarpıtılmış olmamasına ve siyasi partiler için eşit fırsat olmasının gereğine ilişkin standartları ayrıntılarıyla belirtmiştir¹¹. Yayınlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ve bağımsızlığını, devletin ulusal ve bölgesel bütünlüğünü ve Atatürk'ün ilke ve devrimlerini ihlal edemez. Seçim döneminde ücretli siyasi reklamların yapılması yasaklanmıştır. Partilere ilişkin siyasi yayınlarla ilgili hükümler 52. maddede net olarak düzenlenmiş olup bu gibi yayınların, sadece oylamadan önceki yedinci günden başlayarak seçim öncesi günün akşamı saat 18.00'a kadar yapılmasına izin verilmektedir. Her partinin, radyo ve televizyonda herhangi bir ücret ödemeksizin onar dakikalık iki kez konuşma yapma hakkı vardır. TBMM'de grubu olan partilerin ek olarak 10 dakikalık süresi daha olup koalisyon hükümetinde güçlü ya da daha büyük olan ortağın 20 dakikalık süresinin yanı sıra küçük olan ortağın 15 dakikalık bir izni daha bulunmaktadır. Ana muhalefet partisi ek olarak 10 dakikalık bir konuşma süresine daha sahiptir.

RTÜK görevlileri Ankara, İstanbul ve İzmir'den yapılan tüm yayınları RTÜK çalışanlarının gözlemlediği konusunda, İhtiyaç Değerlendirme Heyetini bilgilendirmişlerdir. Yayınların başka yerlerden denetlenmesi işini İçişleri Bakanlığının yerel çalışanları yürütmektedir. RTÜK 2002 yılına kadar hem özel kanalları hem de devlet yayın kuruluşu olan TRT'yi gözlemlemekteydi. 2002 yılından sonra TRT'yi gözlemleme sorumluluğu, RTÜK'ten alınarak TRT'nin kendisine verilmiş ve RTÜK'ün yükümlülüğü özel kanallarla sınırlandırılmıştır.

Basın kanununda belirtilen standartlar ayrıntılı ve kapsamlı olup katı yasal çerçeve muhabirler, yayıncılar ve düzenleyiciler de dahil tüm ilgililer için benzer karmaşık sıkıntılar ve ifade özgürlüğü kısıtlamaları getirmektedir.

⁸ Düzeltilmiş haliyle 20 Nisan 1994 tarihli, 3984 sayılı kanun.

⁹ 32. Madde.

¹⁰ 27. Madde.

¹¹ 4. Madde.

AGİT/DKİHB tarafından, yayın ihlalleri yüzünden yayının askıya alınması konusunda YSK'nın yaptırım gücünü azaltmak, daha esnek ceza ve yanıt imkanı sağlamak üzere yapılan önerilerle Basın Kanunu 2002 yılında yeniden düzenlenmiştir. RTÜK YSK'nın kendisine verdiği yetkiyle, herhangi bir ihlal durumunda ilk etapta bir özür talebinde bulunabilir, ardından söz konusu programın yayını askıya alabilir, bu cezayı daha ağır bir cezai yaptırıma dönüştürerek o kanalı 5 ila 15 gün süreyle kapatma kararı alınabilmesinin yanı sıra, mahkemece belirlenecek nihai bir para cezası ödenmesini de talep edebilir. Basın Kanunu'nda ayrıca, herhangi bir siyasi parti ya da adayın lehine ya da aleyhine, haber, röportaj, reklam ya da kamuoyu araştırması gibi herhangi bir program aracılığıyla, vatandaşların oyunu etkileyebilecek konularda seçimlerden önce bir hafta boyunca yayın yapma yasağı AGİT/DKİHB'in önerisi doğrultusunda değiştirilerek bir güne indirilmiştir¹².

Radyo ve Televizyon için geçerli olan ayrıntılı yayın politikası, henüz herhangi bir kanunla düzenlenmemiş olan İnternet ortamı aracılığıyla kampanya yürütme konusunda uygulanmamaktadır.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

2002 yılında yürütülen AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyetinin çalışmalarından bu yana, Türkiye'de seçim sürecinin bütününe eşlik eden yüksek kamuoyu güveninin ve yargıç üyelerden oluşan YSK yönetimindeki seçimlerin idaresine olan inancın genel anlamda hiç kaybedilmediği görülmüştür. Bununla birlikte AGİT/DKİHB İhtiyaç Değerlendirme Heyeti, mevcut karmaşık siyasi ortam ve çıkmazla, temel anayasal öneme sahip konulardaki sıkıntıları çözmeye uzanan bir yol olan seçimlerin önemini ne kadar büyük olduğuna işaret etmiştir. AGİT/DKİHB katılımcı devletlerdeki gelecek seçimler için sürdürdüğü faaliyetleriyle de uyumlu olarak, daha önce ve yukarıda tanımlanan konuları gözlemlemesi için medya takip grubunu da içeren bir Seçim Değerlendirme Heyetinin Türkiye'ye konuşlandırılmasını önermektedir.

---

¹²

Basın Yayın kanunu 32. Maddesi.

EK

GÖRÜŞME LİSTESİ

Diş işleri Bakanlığı

Büyükelçi Hasan Gögüs, Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürü
Sayın Hüsrev Ünler, Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcısı
Dr Hasan Ulusoy, Bölüm Şefi
Sayın Neval Orbay, Özel Kalem
Sayın Ertan Yalcin, Özel Kalem Vekili

İçişleri Bakanlığı

Sayın Ahmet Saraç, İller İdaresi Genel Müdür Vekili

Meclis

Sayın Burhan Kuzu, Milletvekili, TBMM Anayasa Komisyonu Başkanı

Yüksek Seçim Kurulu

Sayın Ahmet Başpınar, Başkan Vekili, Yüksek Seçim Kurulu

Siyasi Partiler

AKP Sayın Eyüp Fatsa Milletvekili, Meclis Grubu Başkan Vekili

CHP Sayın Ali Topuz Milletvekili, Meclis Grubu Başkan Vekili
Sayın Orhan Ziya Diren (AGİT-PA üyesi)

Parlamenteler Meclisi – PACE üyesi
Sayın Osman Coşgunoğlu, Milletvekili (Avrupa Konseyi)

ANAP Sayın Süleyman Sarıbaş, Meclis Grubu Başkan Vekili

Sivil Toplum Kuruluşları

Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırma Vakfı:
Sayın İbrahim Kalın, Genel Koordinatör

Türkiye Demokrasi Vakfı:
Sayın Mujdat Kayayerli

İnsan Hakları Derneği:
Sayın Yusuf Alatas, Başkan
Sayın Feray Salman, Yönetim Kurulu Üyesi

Türkiye İnsan Hakları Vakfı:
Sayın Yavuz Önen, Başkan

Medya

Radyo Televizyon Üst Kurulu
Sayın Nurullah Öztürk, Gözlem ve Değerlendirme Dairesi Başkanı
Sayın Nihat Çaylak, Uzman

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)
Sayın Zafer Kiraz, Haber Dairesi Başkan Vekili